

Konkurencieschopnosť potravinárskeho priemyslu SR

Mariana Dubravská*

Prešovská univerzita v Prešove

Fakulta manažmentu, Katedra ekonómie a ekonomiky

Konštantínova ul. 16, 080 01 Prešov, Slovenská republika

mariana.dubravska@unipo.sk

Abstrakt

Procesom globalizácie sú vytvárané zložitejšie podmienky pre existenciu, prežitie a dominantné postavenie podnikov, odvetví, krajín a jednotlivých regiónov. Tým sa upravujú podmienky, formy a metódy konkurenčného boja a konkurencieschopnosti. Potravinársky priemysel predstavuje veľmi dôležité odvetvie, ktoré nadväzuje na poľnohospodársku prvovýrobu, vytvára služby, poskytuje pracovné miesta, má významný vplyv na rozvoj regiónov a zabezpečuje výživu obyvateľstva. Potravinársky priemysel má na Slovensku dlhodobú tradíciu. Cieľom predkladaného príspevku je zhodnotiť konkurencieschopnosť potravinárskeho priemyslu SR.

Kľúčové slová

konkurencieschopnosť, potravinársky priemysel, Slovenská republika

1. Úvod

Postupujúci proces globalizácie a internacionalizácie, s ktorým sa spája prienik zahraničného kapitálu do slovenských podnikateľských subjektov, núti ich manažmenty prehodnocovať realizáciu podnikateľských činností. Podstata internacionalizačného procesu je v narastajúcej náročnosti konkurenčného prostredia.

Potravinársky priemysel má silné zastúpenie vo všetkých regiónoch Slovenska a produkuje širokú škálu potravinových produktov, od spracovania mäsa cez pekárenské, mliečne a.i. produkty, až po výrobu rôznych druhov nápojov (SARIO 2021).

Horská (2008) na základe práce Rikarda a Robertsa (2008) uvádza, že v súvislosti s pozicioním kvalitných a tradičných potravinárskych produktov na európskom a globálnom trhu, sa považujú za dôležité otázky, spojené s imidžom výrobcu, výrobku a regiónu, resp. krajiny pôvodu. Uvedené otázky môžu zohrať významnú úlohu pri presadzovaní potravinárskeho výrobku na trhu v zahraničí. Konkurenčnú výhodu v danej situácii predstavuje nielen kvalita a tradícia produktu, ktorý je predmetom komercializácie, ale aj imidž výrobcu, výrobku a regiónu. Toto tvrdenie je možné aplikovať aj na mikroekonomickú sféru ekonomiky.

2. Teoretické východiská

Firmy členských štátov EÚ musia postupne pôsobiť na čoraz otvorenejšom trhu a v podmienkach stále rastúcej konkurencie firiem (Šikula 2003). Potravinársky priemysel predstavuje veľmi dôležité odvetvie, ktoré nadväzuje na poľnohospodársku prvovýrobu, vytvára služby, poskytuje pracovné miesta, má významný vplyv na rozvoj regiónov a zabezpečuje výživu obyvateľstva. Potravinársky priemysel má na Slovensku dlhodobú

tradíciu. Vychádza z historicky veľmi kvalitnej výroby, garantovanej prísnou legislatívou a patrí medzi rozhodujúce výrobné odvetvia. Celková konkurencieschopnosť potravinárskeho odvetvia bola výrazne ohrozená najmä v dôsledku nedostatku investičného kapitálu, prípravou na vstup do EÚ, otvorenia trhu, nástupu obchodných reťazcov, nevyváženému cenovému vývoju a nedostatočnej skúsenosti v oblasti obchodu a marketingu (MPSR 2014).

Ako uvádzajú Bielik a Rajčániová (2006), viacero autorov sa zaoberalo definíciou konkurencieschopnosti. Konkurencieschopnosť predstavuje z koncepcného hľadiska sústavu premenných, ktoré je ťažko empiricky poňať a práve preto nie je ľahké nájsť riešenie. A tiež neexistuje dostatočne presná definícia na vyjadrenie všetkých aspektov, ktoré ovplyvňujú alebo súvisia s konkurencieschopnosťou. Pokrivčák (2004) tvrdí, že konkurencieschopnosť je pomerne široko chápaná a komplexná koncepcia. Je indikátorom schopnosti dodať tovar alebo službu na určité miesto, vo forme a v určitom čase určeným kupujúcim, a súčasne pri cenách rovnakých alebo nižších ako iní potenciálni dodávatelia, pričom sú získané aspoň príležitostné náklady z výnosov zabezpečených určitými výrobnými vstupmi.

Svatoš (1999) definuje medzinárodnú konkurencieschopnosť ekonomiky ako súhrnnú schopnosť krajiny uplatniť sa na svetovom trhu s výsledným pozitívnym efektom. Táto schopnosť nie je daná iba produktivitou a ekonomickou efektívnosťou, ale tiež širokým okruhom ekonomických, politických, sociálnych a kultúrnych faktorov, ktoré sú v jednotlivých krajinách rozdielne. Je tvorená prvkami cenovej a necenovej zložky konkurencie.

Predpoklady konkurencieschopnosti krajiny je možné charakterizovať prostredníctvom:

- stabilného a predvídateľného právneho prostredia,
- flexibility trhového a ekonomického prostredia,
- podpory domácich investícií a súkromných úspor,
- investícií vo sfére infraštruktúry,
- podpory exportu,
- vytvárania podmienok pre zahraničných investorov,
- funkčnej štátnej administratívy,
- priaznivého vzťahu medzi vývojom produktivity, miezd a daní,
- úsilia o sociálnu súdržnosť spoločnosti,
- masívneho vzdelania do vzdelanosti,
- udržiavania rovnováhy medzi exportnými a ostatnými odvetviami.

3. Materiál a metódy

Cieľom predkladaného príspevku je zistiť konkurencieschopnosť vybraných odvetví potravinárskeho priemyslu SR. V príspevku sú použité vedecko-poznávacie metódy, t.j. analýza problematiky, syntéza získaných informácií a dedukcia.

Hodnotenie konkurencieschopnosti vinárskeho odvetvia krajín V4 na trhu EÚ sme realizovali použitím indexu preukázaných komparatívnych výhod RCA. Pre výpočet RCA bol použitý nasledovný vzorec (Vaňová, Veselovský 2006):

$$RCA = \ln \left[\left(\frac{X_{ij}}{M_{ij}} \right) / \left(\frac{X_{it}}{M_{it}} \right) \right]$$

Kde:

X_{ij} – export krajiny i v komoditnej skupine j ,
 M_{ij} – import krajiny i v komoditnej skupine j ,
 X_{it} – celkový export krajiny i ,
 M_{it} – celkový import krajiny i .

Ak: $RCA > 0 \rightarrow$ príslušná komodita má komparatívnu výhodu, $RCA < 0 \rightarrow$ príslušná komodita má komparatívnu nevýhodu, $RCA = 0 \rightarrow$ nejde ani o komparatívnu výhodu, ani o nevýhodu príslušnej komodity.

Predkladaný príspevok bol vypracovaný ako súčasť riešenia grantového projektu VEGA 1/0082/19.

4. Výsledky a diskusia

Potravinársky priemysel SR (výroba potravín, nápojov a tabakových výrobkov) podľa predbežných údajov ŠÚ SR za rok 2019 dosiahol kladný výsledok hospodárenia pred zdanením vo výške 219,1 mil. €, čo bolo o 14,4 % viac v porovnaní s rokom 2018.

Najvyšší kladný výsledok hospodárenia dosiahol odbor výroby nápojov (71,1 mil. €), tiež výroba ostatných potravinárskych výrobkov¹³ (53,7 mil. €) a výroba pečiva a múčnych výrobkov (48,0 mil. €).

Graf 1: Výnosy, náklady, výsledok hospodárenia za výrobu potravín a nápojov SR podľa odborov v roku 2019

Zdroj: VÚEPP 2020

Zahraničný obchod je v uplynulých dvadsiatich rokoch jeden z najvýznamnejších faktorov ekonomického rastu svetovej ekonomiky a účinný nástroj k obmedzovaniu negatívnych vplyvov limitovaných zdrojov (Šíra 2020).

Vývoj zahraničného obchodu SR v roku 2019 bol charakteristický podobným vývojom celkového a agropotravinárskeho zahraničného obchodu. Celkový zahraničný obchod, ako aj agropotravinársky zahraničný obchod, vykazuje rastúci trend primárne na strane dovozu. Vyššia dynamika nárastu agroimportu v porovnaní s agroexportom viedla k zvýšeniu negatívnej obchodnej bilancie až o 182,7 mil. € (11,2 %) a záporné saldo dosiahlo – 1 812,5 mil. €. Z hľadiska teritoriálnej štruktúry agroobchodu dominantné postavenie si naďalej upevňovali členské krajiny EÚ. Na celkovom vývoze poľnohospodárskych a potravinárskych výrobkov sa vývoz do krajín EÚ-28 podieľal 96,0 % a dovoz z krajín EÚ-28 90,3 % na celkovom dovoze.

Tabuľka 1: Vývoj zahraničného obchodu (mil. €)

Ukazovateľ		Q2014-2018	2018	2019 ¹	Index 2019/2018	Index 2019/Q2014-2018
Zahraničný obchod za SR celkom HS 01-99	Vývoz	70 945	79 145	80 460	101,7	113,4
	Dovoz	67 608	76 835	79 362	103,3	117,4
	Obrat	138 553	155 980	159 822	102,5	115,4
	Saldo	3 337	2 310	1 097	47,5	32,9
z toho: agropotrav. sektor za SR celkom HS 01-24	Vývoz	2 814	2 856	2 915	102,1	103,6
	Dovoz	4 092	4 486	4 728	105,4	115,5
	Obrat	6 906	7 343	7 643	104,1	110,7
	Saldo	-1 278	-1 630	-1 812	111,2	141,8
v tom: zahraničný obchod agrosektoru SR s EÚ HS 01-24	Vývoz	2 691	2 746	2 799	101,9	104,0
	Dovoz	3 719	4 047	4 268	105,5	114,8
	Obrat	6 409	6 793	7 067	104,0	110,3
	Saldo	-1 028	-1 301	-1 469	112,9	142,9

Zdroj: VÚEPP 2020

Slovenský potravinársky priemysel trpel poklesom roky. V skúmanom období je možné sledovať pozitívny trend vývoja. Slovenský potravinársky priemysel si zachoval ziskovosť v rokoch 2015- 2019, napriek poklesu v roku 2017 je možné sledovať konštantný nárast v nasledujúcich rokoch.

Tabuľka 2: Import/Export potravinárskych výrobkov v tis. €, RCA (zaokrúhlené na 2 des. miesta)

Indikátor	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Import potravinárskych výrobkov	3324,3	3582,9	3662,3	3872,7	4095,6	4086,0
Export potravinárskych výrobkov	2460,5	2511,9	2478,0	2488,9	2614,6	2764,7
Celkový import	64447,0	66187,6	70778,2	76835,0	79275,0	72599,7
Celkový export	67607,0	69554,6	73851,9	79144,5	80337,7	75916,2
RCA	-0,36	-0,40	-0,43	-0,17	-0,46	-0,43

Zdroj: ŠÚ SR 2021, vlastné spracovanie

Medzi skupiny výrobkov, ktoré dosiahli za sledované obdobie najvyššiu hodnotu vývozu patria výrobky skupiny 10 – obilie, skupiny 04 – mlieko, mliečne výrobky, vajcia a med, skupiny 21 – rôzne jedlé prípravky, ďalej išlo o čokoládu, kávu, pekársky tovar, cukrovinky, repkové semená, slad, hydínové mäso, párky a salámy, slnečnicové semená a ostatné cukry. V slovenskom dovoze medzi skupiny výrobkov, ktoré dosiahli za sledované obdobie najvyššiu hodnotu dovozu patria výrobky skupiny 02 – hovädzie, bravčové a hydínové mäso, skupiny 22 – nealkoholické a alkoholické nápoje a ocot, skupiny 04 – mlieko, mliečne výrobky, vajcia a med, ďalej išlo o dovozy čokolády, potravinových prípravkov, pekárskych výrobkov, cigariet, krmív, kávy, párkov a salám, konzervovaného mäsa a banánov.

Pri hodnotení konkurencieschopnosti bude v nasledujúcej časti zhodnotená konkurencieschopnosť spomínaných skupín a to skupiny 02 – Mäso (viď tabuľka 3), skupiny 04 – Mlieko, vajcia, med (tabuľka 4) a skupiny 10 – Oblasť (tabuľka 5).

Tabuľka 3: Skupina 02 - Mäso– Import/Export (tis. €), RCA (zaokrúhlené na 2 des. miesta)

Indikátor	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Export	114957,9	110614,0	82072,2	131407,8	144652,7	92802,3
Import	363029,9	424842,2	484159,7	541925,1	591624,3	544099,8
RCA	-1,20	-1,39	-1,83	-1,47	-1,43	-1,83

Zdroj: ŠÚ SR 2021

Pri skupine výrobkov 02- Mäso v sledovanom období rokov 2015-2020 pozorujeme pokles exportu a nárast importu. Počas celého obdobia komodity v tejto skupiny dosahovali komparatívnu nevýhodu.

Tabuľka 4: Skupina 04 Mlieko, vajcia, med – Import/Export (tis. €), RCA (zaokrúhlené na 2 des. miesta)

Indikátor	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Export	285111,0	254854,5	292173,7	289330,0	287186,3	266454,9
Import	317260,8	320211,6	389829,1	377783,3	408613,9	414619,1
RCA	-0,15	-0,27	-0,33	-0,29	-0,37	-0,49

Zdroj: ŠÚ SR 2021

V skupine komodít 04 – Mlieko, vajcia, med v rokoch 2015-2020 sledujeme konštantný vývoj exportu s miernym poklesom, dovoz komodít v tejto skupine naopak v sledovanom období rástol. Počas celého obdobia komodity v tejto skupiny dosahovali komparatívnu nevýhodu.

Tabuľka 5: Skupina 10 Obilie – Import/Export (tis. €), RCA (zaokrúhlené na 2 des. miesta)

Indikátor	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Export	340757,8	350291,7	340750,2	279407,5	286589,5	405271,4
Import	97780,4	76675,4	85021,3	97062,9	109204,8	92769,3
RCA	1,20	1,47	1,35	1,03	0,95	1,43

Zdroj: ŠÚ SR 2021

Jedinou skupinou komodít, ktoré dosiahli v skúmanom období komparatívnu výhodu, je skupina 10 – Obilie. U komodít tejto skupiny bolo zaznamenaný v rokoch 2015-2020 nárast exportu s výnimkou roku 2018, kedy export mierne poklesol. Import komodít tejto skupiny do roku 2019 rástol, v roku 2020 zaznamenal pokles.

5. Záver

Vstup Slovenska do Európskej únie bol sprevádzaný mnohými očakávaniami. K významným zmenám dochádza za posledné roky aj v potravinárskom priemysle. Ide najmä o zvyšovanie podielu zahraničného kapitálu a zaradenie sa do medzinárodných podnikateľských sietí. Potravinárske odvetvie prekonalo náročné obdobie technicko-technologických inovácií, prispôsobenie sa náročným organizačným normám legislatívy pri výrobe, distribúcii a predaji potravinárskych komodít (Šima 2006).

Portál Potravinárskej komory Slovenska (2020) hovorí že, nakoľko je výroba potravín podfinancovaná a neschopná konkurencie voči zahraničným dodávateľom, je potrebné vyčleniť dostatočné množstvo finančných prostriedkov na zvýšenie jej konkurencieschopnosti. Slovenská republika je v súčasnosti producentom agrárnych komodít, ktoré sa vyvážajú do zahraničia, pričom do Slovenskej republiky sa dovážajú výrobky s vyššou pridanou hodnotou. Dané tvrdenia potvrdili aj naše zistenia. Potravinársky priemysel ako celok sa podľa indikátora RCA javí ako odvetvie komparatívne nevýhodné z hľadiska konkurencieschopnosti, pri hodnotení jednotlivých skupín komodít sme došli ku podobnému záveru, kedy skupiny 02- Mäso a 04 Mlieko, vajcia, med zaznamenávajú pokles exportu, rast importu a indikátor RCA vykazuje komparatívnu výhodu u komodít v daných skupinách v skúmanom období. Výnimkou bola len skupina 10 – Obilie, ktorej komodity dosahujú v skúmanom období komparatívnu výhodu a export presahuje import.

Zdroje

- BIELIK, P., M. RAJČÁNIOVÁ. 2006. Podnikové hospodárstvo, 2006, SPU: Nitra
- HORSKÁ, E. a kol., 2008. Internacionalizácia agropotravinárskych podnikov v SR, Nitra: SPU 2008, 234 str., ISBN 978-80-552-0136-8
- MPSR. 2014. Koncepcia rozvoja potravinárskeho priemyslu 2014-2020 [online]. [cit.2021-11-5]. Dostupné z:
<https://www.mpsr.sk/koncepcia-rozvoja-potravinarskeho-priemyslu-2014-2020/59---8878>
- PKS, 2020. Strategické priority na rozvoj potravín v Slovenskej republike, [online]. [cit.2021-11-5]. Dostupné z:
https://www.potravinari.sk/files/PKS_brozura_final.pdf
- POKRIVČÁK J. 2021. Medzinárodná ekonomika. [online]. [cit.2021-11-4].
- SARIO. 2021. Potravinársky priemysel. [online]. [cit.2021-11-5]. Dostupné z:
<https://www.sario.sk/sk/investujte-na-slovensku/sektorove-prehlady/potravinarsky-priemysel>
- SVATOŠ M. Konkurencieschopnosť v procese globalizácie. In Agrárni perspektivy VIII., Konkurencieschopnosť agrárneho sektoru a integrační procesy I. díl – Sborník prací z mezinárodní vědecké konference. Praha: ČZU, 1999, s. 32. ISBN 80-213-0563-0.
- ŠIKULA, M. a kol. 2003. Determinanty formovania priemyselnej politiky v podmienkach globalizácie a integrácie. Bratislava: RETRO-PRINT, 2003. 166 s. ISBN 80-7144-134-1
- ŠIMO, D. 2006. Agrárny marketing. Nitra : Slovenská poľnohospodárska univerzita, 2006. 25 s. ISBN 80-8069-726-4
- ŠÍRA E. 2020. Vývoj zahraničného agroobchodu SR, [online]. [cit.2021-11-5]. Dostupné z:
<http://jogsc.com/pdf/2020/2/vyvoj.pdf>
- ŠÚ SR. 2021. Zahraničný obchod podľa kapitol Harmonizovaného systému. [online]. [cit.2021-11-4]. Dostupné z:
http://datacube.statistics.sk/#!/view/sk/VBD_INTERN/zo0015rs/v_zo0015rs_00_00_00_sk
- VAŇOVÁ L., A. VESELOVSKÝ. 2006. Konkurencieschopnosť obilnín v agroobchode SR. In:
- Medzinárodné vedecké dni 2006 - "Konkurencieschopnosť v EÚ – výzva pre krajiny V4". Nitra: SPU, 2006.

- VUEPP. 2020. Zelená správa 2020. [online]. [cit.2021-11-5]. Dostupné z: <https://www.mpsr.sk/zelena-sprava-2020/122---16206/>